ISSN 0352-7719

C 3991

СВЕСКЕ МАТИЦЕ СРПСКЕ

ГРАЂА И ПРИЛОЗИ ЗА КУЛТУРНУ И ДРУШТВЕНУ ИСТОРИЈУ

Серија друштвених наука

св. 2

РЕДАКЦИЈА СЕРИЈЕ ДРУШТВЕНИХ НАУКА Др Младен Стојанов (уредник), др Никола Гаћеша, др Александар Магарашевић

Татјана Филиповић-Радулашки: О САРАДЊИ СРПСКЕ КРАЉЕВСКЕ АКАДЕМИЈЕ И МАТИЦЕ СРПСКЕ ИЗМЕБУ ДВА РАТА, Др Бранко Бупурдија: КОМЕНТАР И БИБЛИОГРАФИЈА ИЗВОРА О СУБОТИЧКИМ ЖЕТВЕНИМ СВЕЧАНОСТИМА 1968—1985, Др Александар Форишковић: ДВА УКАЗА ЦАРИЦЕ ЈЕЛИСАВЕТЕ ПЕТРОВНЕ, Слободан Милеуснић, Димитрије Е. Стефановић: ИЗВОД ИЗ ОПИСА БУДИМСКЕ ЕПАРХИЈЕ СРЕДИНОМ XVIII ВЕКА, Радмила Митровић: РАПОРТИ СРПСКЕ ВОЈСКЕ ИЗ АПРИЈА 1837. ГОДИНЕ, Душан М. Ковачевић: ЈЕДАН ПРИЛОГ ЗА БИО-БИБЛИОГРАФИЈУ ИСТОРИЧАРА МИЛА ВУКЧЕВИЋА, Живојин Бошков: О НЕПРИМЕЋЕНОМ РАДУ ПЕТРА РИМСКОГ

Нови Сад 1987.

Слободан Милеуснић Димитрије Е. Стефановић

ИЗВОД ИЗ ОПИСА БУДИМСКЕ ЕПАРХИЈЕ СРЕДИНОМ XVIII ВЕКА

Оригинал *Екстракта Описанија Богоспасајемија Епархији Бу- димскија* налази се у Музеју Српске православне цркве у архивској грађи "Архивалије", кутија 111, фасцикла под насловом Будимска епархија 1751—1773. Табеларно изложена садржина *Извода* презентирана је на папирним листовима формата 27,5×37 ст повезаним у један свежањ. Од укупно дванаест, на првих девет страна налази се текст (1r—5r). На првој страни је наслов, а испод њега, каснијом руком, вероватно Радослава Грујића, написана је година 1751. То је једини податак за датирање *Извода*.

Новија историја Будимске епархије у Угарској почиње пет година после велике сеобе, 4. марта 1695. године, када је Леополд I

EGIIII) AKTO Conacaenna Enapsin. Tryu MCKIA царским патентом потврдио избор митрополита Јефтимија Поповића за епископа будимског и тиме је и организационо била конституисана ова најсевернија епархија Српске цркве. Мало су познати подаци о њеном географском положају и устројству за време овог конституисања и у првим деценијама постојања. Познато је да је седиште будимских епископа било стално у Сентандреји.

Пуна титула будимског диоцезана гласи "епископ будимски, пештански, сентандрејски, стонобеоградски, сечујски, сигетски, мухачопољски". Ова титула сведочи о томе да су током историјског развоја неке некада самосталне епископије ушле у састав Будимске епархије. Познато је да су мохачки и сигетски предели припојени Будимској епархији 1732. године. Основни разлог овакве реорганизације црквеноадминистративних области у средњем делу Угарске треба тражити у нестајању српског становништва или у његовом миграционом кретању са севера према југу. Ови процеси су изазвани разним чиниоцима и почели су одмах после велике сеобе, да би се до средине XVIII века на известан начин смирили. Средином XVIII века, када је састављен Извод, у средњој Угарској, западно од Дунава, сва места са српским и врло малим бројем другог православног живља налазе се под јурисдикцијом будимског епископа, тако и Стони Београд, Сечуј, Сигет и Мохач, бивша седишта епископија које се наводе у споменутој титули.

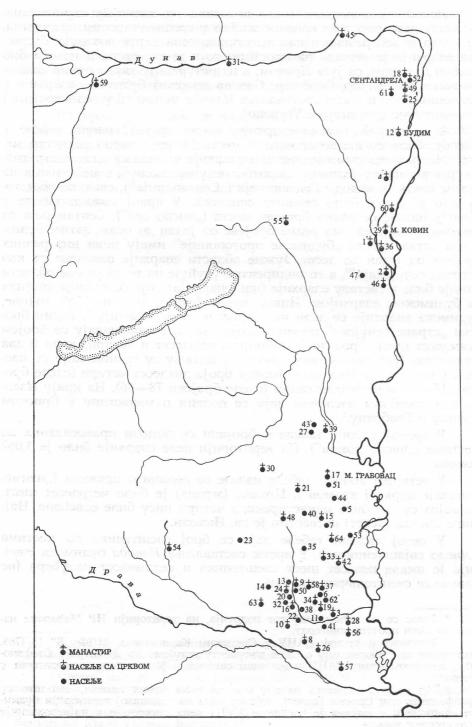
Извод даје неку врсту статистичке обраде Будимске епархије, тј. наводи имена градова и села у којима живе православни, број њихових домова, назив или недостатак цркве, број свештеника и називе и број домова иноверних по местима. Значај Извода је у томе што садржи статистички опис будимске епархије у релативно ранијем периоду њеног развоја, средином XVIII века. Средином XIX века почели су се штампати шематизми у којима је обрађена и Будимска епархија², а 1896. године издат је први и једини шематизам Будимске епархије³.

Георгије Марјановић, Први шематизам Православне српске Епар-

хије будимске за годину 1896, Сремски Карловци 1896, 9.

² О првом познатом шематизму Карловачке митрополије читамо у Народној енциклопедији српско-хрватско-словеначкој Ст. Станојевића (IV књига, Загреб 1929, 987) следеће: "Први Ш[ематизам] српског православног свештенства у Угарској штамијан је патичницом 1843 са напоменом да ће после две године

греб 1929, 987) следеће: "Први Ш[ематизам] српског православног свештенства у Угарској штампан је латиницом 1843, са напоменом да ће после две године бити штампан и "српским словима", ако српско свештенство изјави за то жељу." Мање је познат шематизам на латинском језику: Universalis Schematismus Ecclesiasticus Venerabilis Cleri Orientalis Ecclesiae Graeci Non Uniti Ritus... pro Anno 1846/7 Redactus, саставно је Алојз Реш де Левалд /Aloys Reesch de Lewald/ у Будиму (без датума). За податке о овом шематизму захвалност дугујемо господину др Сави Вуковићу, епископу шумадијском. Познатији су следећи шематизми Карловачке митрополије: Стеван Болманац, Шематизам Источно-православне митрополије у Аустро-Угарској године 1878, Панчево 1878; Димитрије Рувара ц, Шематизам Источно-православне српске Митрополије карловачке, Сремски Карловци 1900; Мато Косовац, Српска православна Митрополија карловачка, Сремски Карловци 1910. После првог светског рата штампан је Шематизам Источно-православне српске патријаршије по подацима из 1924. године, Сремски Карловци 1925. Новији подаци о Будимској епархији објављени су у Календару Српске православне епархије бачке за просту годину 1943, као и за преступну годину 1944, Нови Сад.

НАСЕЉА СА СРПСКИМ ЖИВЉЕМ У САСТАВУ БУДИМСКЕ ЕПАРХИЈЕ СРЕДИНОМ 18. ВЕКА

Извод, иако садржи мање података од каснијих шематизама, јасно оцртава распоред српског живља у средњоугарским пределима. Као што је већ речено и као што приложена карта показује, будимска епархија је лежала на простору који је са севера и истока био омеђен Дунавом, са југа Дравом, а најистуренију тачку према западу представљао је град Сигетвар. Овакав положај будимске епархије у временима пре и после састављања Извода мењао се у зависности од геополитичке ситуације у Угарској.

У саставу Будимске епархије, према другој колони табеле у Изводу, била су шездесет четири места (в. приложени регистар места). Места у северним пределима епархије чинила су административно-организациону јединицу "протопопију будимску", а међу њима на првом месту се наводи Сентандреја ("Сентандрија"), свакако због тога што је у њој било седиште епископа. У првој колони табеле у Изводу налазе се редни бројеви места ("число сел"). Сентандреја са околним местима има редне бројеве од један до осам, затим Будим и сва остала места "будимске протопопије" имају нови низ редних бројева од један до десет. Јужне области епархије означене су као "страна сечујскаја"4, а то индиректно упућује на то да су ове области раније биле у саставу епархије (или епархија) која се касније спојила са будимском епархијом. Иначе, према једном акту из 1765. године, будимска епархија се дели на "горњу и доњу епархију"5. Редни бројеви "стране сечујске" почињу бројем један а завршавају се бројем осамдесет шест. Требало је набројати шездесет и четири места и два манастира (укупно шездесет шест). У питању су грешке које су настале у низању бројева после редног броја двадесет четири (следе бројеви 35—47) и четрдесет седам (следе бројеви 78—86). На крају Извода под посебним насловом дају се подаци о манастиру у Српском Ковину и Грабовцу.6

У трећој колони табеле побројани су домови православних по местима ("число домов"). На територији целе епархије било је 3.087 домова.

У четвртој колони табеле налазе се подаци о црквама ("наименованије церквеј храмов"). Цркава (зграда) је било четрдесет шест, од којих су две биле манастирске, а четири нису биле освећене. Највише цркава (девет) посвећено је св. Николи.

У петој оклони табеле даје се број свештеника по местима ("число свјашчеников"). У време састављања *Извода* будимска епархија је имала педесет шест свештеника и седамнаест калуђера (не наводе се свештенички чинови).

 Данас се на већем делу тог подручја, на територији НР Мађарске налази мохачки протопресвитерат.

⁵ Документ у Архиву САНУ у Сремским Карловцима, МПФ "Б" 13/1765. Захвалност за информацију о овом документу дугујемо др Димитрију Стефановићу, дописном члану САНУ и научном саветнику Музиколошког института у Београду.

⁶ Код набрајања места пада у очи да нема неких насеља, као што су Дунафелдвар или Српски Гарчин, која су била на тадашњој територији будимске епархије и у којима је средином XVIII века сигурно или највероватније било српског живља.

При припремању издања текста Извода настојали смо да што верније пренесемо оригинал. У издању се преноси оригинална графија, али се скраћенице размештавају у угластим заградама. Чува се оригинални распоред страна. У издању је сачувано погрешно низање редних бројева (3v—5r).

Уз текст Извода прилаже се карта будимске епархије сачињена

према Изводу.

На крају рада даје се азбучни регистар места из Извода. Бројеви у загради испред назива места у регистру означавају насеља на приложеној географској карти. Уз оригиналне називе места наводе се њихови савременији или савремени називи на српоком, као и ранији и савремени називи на мађарском⁸, а у једном случају и на словачком. Уз сваки назив насеља наведена је земља у којој се оно панас налази.

⁷ Карта будимске епархије припремљена је, са извесним изменама и допунама, на основу *Историјске карте Барање* у књизи: Стеван Михалџић, *Барања од најстаријих времена до данас*, Нови Сад (без датума).

⁸ Српски називи су узети, углавном, из књите: Мато Косовац, *Српска православна митрополија карловачка*, Сремски Карловци 1910, а мађарски називи су узети из издања: *А Magyar Korona országainak helységnévtára*, Magyar Statisztikai Hivatal, Budapest 1882; *A Magyar Népköztársaság helységnévtára*, 1973, Statisztikai Kiadó Vállalat Runadest 1973 Statisztikai Kiadó Vállalat, Bupadest 1973.

YNCAO NNOBSPH[b152]		Pogli.							17.		37.					
пновъфній.				Римонадолиць 1	животъ тб.				Рим[онадолинш]в[ъ]		Рим[окадолики]в[ъ]	Pnulonadonnus] bla] mabta.		Рим[онацолинш]в[ъ] живбтъ.		
унсло с[вя]щен[нкшвъ]		'n	.5	2.	٦.	1.	7	1.	7	• r=d	•	1.	1.	٦.	17.	
напменованте церквей храмшвъ		1.) кра[мъ] успен'я Б[огоро]а[и]ць1. шо[ая]щенна.	2.) Ba[a]rostwenia E[oropo]a[n]ub1. wc[sx]wenna.	3.) c[en] Taro Hinonan.	4.) Преспражения.	5.) архистратигшвъ.	6.) C[ER]TATO HINONAH.	роды[ъ] Сошествїя с[вя]таго д[оу]ка. шс[вя]щенна.	ррам[ъ] с[вя]таго Георгія. wc[вя]щенна.	KDAM[K] ADKHCTPATITWEK. WC[KK]WEHHA.	roam[z] aornetoathewes. we[be]menna.	жрам[ъ] Воведен ;я Б[огородиць 1].	xpan[x] apxncrparir[wsx].	rpau[z] c[gg] raro Hinonag.	ц[ерквей] 13.	
Y O M M E Z	44	419.						47.	94.	.09	48.	29.	10.	6	716.	
напменованіе варошей и селъ	Латш	варош[в] Сентандрія						Zeerz	Помаўъ	Kanaça	Уобанацъ	Коморанъ	OCTOOLOHE	\$F002		
CENT		i						2.	ů.	4.	.5	.9	7.	8	8	

	The same of the sa			40
Rapomen n ceas	A COMMET.	унсло с[вя]щен[пкшвъ]	THOM SE STATE IN THE SECOND SE	инов£р[иріқъ] Vormez Vucyo
	e de la companya de l	2		
HBANS MANH		ľ	18 8 8 8 8 8 8 8 8 8 8 8 8 8 8 8 8 8 8	
	Arminal popularia projection	I I	PHIL OKAQOAHKW] R [B]	-i -
Бодынра велики 32		ı,	Рим[окадоликш]в[ъ]	1.
Spelue 56	1.3%	٠;	Рим[окайолинш]в[ъ] ц[е]рновъ.	40.
GOALLAND 63	. жрам[в] Петра и Паула.	1.		
Каувала 80	* * * * * * * * * * * * * * * * * * *	3.	Pทน[อหลมหภทหพ]в[ъ]	'n
Тарда 30		1	Рим окадоливш в г л петоков т	45.
Нванъ велики 37.		٦:		
Безеденъ 46		61	Рим[окафоликш]в[ъ]	2.
Илоуацъ		ř	Рим[окадоликш]в[ъ]	ش
Мажар" Боя 62	· · · · · · · · · · · · · · · · · · ·		Рим[окадолинш]в[ъ]	'n
Knubandba 62.	rpam[z] c[estaro] Nikoras.	2.	Pmu[อหลฎอิกทหพ] в [ธ]	5.
81.	жрам[ъ] воведен я Б[огоро]ь[и]цы.	olasa)	Рим[окадоликш]в[ъ]	30.

иновро[игікт] Уойшвт лисуо		. 52.	. 73.	. 63.	. 370.	\$ 1 2 .	17 1	37.	
иновърнін	·	Рим[окадолики]в[в] ц[е]рновъ.	Рим[окадолики]в[х] ц[е]рковх.	Рим[окадолики]в[х] ц[е]рновъ.	Рим[окадолики]в[ъ] ц[е]рновъ.		NACOSTORIA BE	Рим[окафолики]в[ъ]	(Memory of Assessment of Standard Communication of Company of Communication)
vncno c[ex]men[nkwez]		2.	,	ij	4	de s	1	1	
напшенован і е церквен Храмшвъ		храм[z] аржид[јакона] Стефана.						Napox[ix] w[a]H[actbipb] [pagog[a]y[b]	
Y N C N O		47.	5.	.69	28.	40.	30.	120.	
написнован і в Варошей и сел ²	Латш	Веменъ	Божбиз	Сечой	Батосекъ	Нана мала	Сака	Гравовацъ	
CEVE	.79	80.	81.	82.	83.	84.	85.	.98	

"5r"

Naumenozanie Basowen, n (EN)	2 %	Haumshenand Uspires Noamos 23	Tue gas	I'me for	A TONE
Mai	+	cm sup			
		**************************************			STORY THE STORY OF STORY STORY
1. Грапопаць Калогрии 3	- 13	Xoa: ajo Xui Galiross Geysenna		i pelgol Associa - Si	in the state of th
2. Konnul -	SARK .	रूज : पंटमामात कर्डी	7.0	08/196 7 88/85 ***	

Табела с текстом на страни 5r у оригиналу *Извода*

igo) introderizgadet "nāgadadolvi » "nivi nāgdāja » enem escil — NGC sielin (ci) igol grops — Ngg - hais jami strakpagam "sabih magalidokā — pogsk — sēljai (ci)

1991 1992 - Mondon Edward et al Louisea (1983) in acesto di santate de tratale. Patricka 1991 - Januari M. S. Santa et al Santatu et Marieka (1984) est est establica et al Santate (1984) establica e

TO BUYERS & FREEZE - LEAST OF KELLINGS OF STREET

(31) YG-FFREE - 199 Jan- - Sonfrom - Charmo Nexos take was vis) YS-2003 - Lestine 100 000, Vill. Holdwood, Here miles

Juney - Janey - Lanceye - Lange, Sk, Polyone

Colored - emocad - of man in - confidence (6.)

РЕГИСТАР МЕСТА

- (1) адонъ Адон (Rácadony) Adony, Мађарска
- (2) АЛМАШТЬ Рацалмаш Rácalmás, Мађарска
- (3) БАНТ Поповац Bán Baranyabán, Мађарска
- (4). Бата Бата Batta-Százhalom Százhalombatta, Мађарска
- (5) Батосекъ Батосек Bátaszék, Мађарска
- (6) Б676Д6КЪ Безедек Веzedek, Мађарска
- (7) БОЖХКЪ Божук Bozsok Palotabozsok, Мађарска
- (8) БОЛМАНЪ Болман Bolmány, Југославија
- (9) БОРЕТЪ Борјад Borjád, Мађарска
- (10) БРЕМЕ Бремен Beremend, Мађарска
- (11) БРИЪВДРЪ Брењевар Брањин Врх Вагапуачаг, Југославија
- (12) Бодимъ Будим Вида, Мађарска
- (13) БОДМИРЪ ВЕЛИКИ Велики Будмир Nagybudmér, Мађарска
- (14) Ваканъ Вакањ Vokány, Мађарска
- (15) ВСМСНЪ Вемен Véménd, Мађарска
- (16) ВИЛЯНЪ Вилањ Villány, Мађарска
- (17) ГРАБОВАЦ Грабовац Grábóc, Мађарска
 - (18) ZEGTЪ Збег Izbég, Мађарска
 - (19) МВАНЪ ВЕЛИКИ Иван Дарда Ивањдарда Dárda Iván Ivándárda, Мађарска
 - (20) ИВАНЪ МАЛИ Иван Мали Battyán-Iván Ivánbattyán, Мађарска
 - (21) НДОШЪ Хидош Ráchidas Hidas, Мађарска
 - (22) ИЛОУАЦ Илочац Illocska, Мађарска
 - (23) ИРИГ Ируг (Német-или Rácváros [Ürög], данас предграђе Печуја), Мађарска
 - (24) ЮКОВАЛА Јаковала Jakabfalu Kisjakabfalva, Мађарска
 - (25) КАЛАТЪ Калаз Kaláz Budakalász, Мађарска
 - (26) КАҮВАЛА Качфала Јагодњак Kácsfalu, Југославија
 - (27) Кекъ Кети (Kéty) Kéti, Мађарска
 - (28) КИШВАЛУБА Кишфалуба Брањина Kisfalud, Југославија
 - (29) КОВИНЪ Српски Ковин Ráckeve, Мађарска
 - (30) КОZAPЪ Козарац Ráckozár, Мађарска
 - (31) КОМОРАНЪ Коморан Коmárom Коmarno, Чехословачка
 - (32) КЪВЄЖДА Кевежд Kövesd, Villanykövesd, Мађарска
 - (33) ЛАНҮХГЪ Ланчуг Ланчук Lancsuk Lanycsók, Мађарска
 - (34) ЛИПАВА Липова Lipova Lippó, Мађарска
 - (35) ЛИТОБА Литоба Liptód, Мађарска
 - (36) ЛОВРА Ловра Lóre Lórév, Мађарска

- (37) МАНШЪ Мајш Majos Majs, Мађарска
- (38) мажар°БОЯ Мађарбоја Magyarbóly, Мађарска
- (39) МЄДИНА Медина Medina, Мађарска
- (40) MGYKA Рацмечка Rácmecske Erdősmecske, Мађарска
- (41) MONONDP% Моноштор Бели Манастир Monostor Pélmonostor, Југославија
- (42) ЫХХАУЪ Мухач Мохач Mohács, Мађарска
- (43) нана велика Горња Нана Nána Felsönána, Matjapcka
- (44) **мана мала**я Доња Нана Nána Alsónána, Мађарска
- (45) ОСТРОГОНЪ Острогон Esztergom, Мађарска
- (46) Пантеліа Пантелија Pentele Dunapentele Dunaújváros, Мађарска
- (47) ПЕРКАТЪ Перката Perkáta, Мађарска
- (48) **ПЕЧВАРЪ -** Печвар Pécsvárad, Мађарска
- (49) ПОМАТЪ Помаз Рота́z, Мађарска
- (50) ПОУА Поча Росѕа, Мађарска
- (51) САКА Салка Szálka, Мађарска
- (52) С6НТАНДРЇЯ Сентандрија Сентандреја Szentendre, Мађарска
- (53) СЄЎЎЙ Сечуј Szekcső Dunaszekcső, Мађарска
- (54) СИГСТЪ Сигетвар Szigetvár, Мађарска
- (55) СТОЛНИ БЪЛИГРАДЪ Стони Београд Fejérvár Székesfehérvár, Мађарска
- (56) Сълющъ Херцегсуљош Кнежеви виногради Hercegszőllős, Југославија
- (57) ТАРДА (!) Дарда Dárda, Југославија
- (58) ТИТОШЪ Српки Титош Töttös Ráctöttös, Мађарска
- (59) жЮРЪ Ђур Györ, Мађарска
- (60) ҮНПЪ Чип Szigetcsép, Мађарска
- (61) УОБАНАЦЪ Чобанац Csobánka Мађарска
- (62) ШАРОКЪ Шарок Sárok, Мађарска
- (63) ШИКЛЕЮШЪ Шиклуш Siklós, Мађарска
- (64) ШЖМБЄРАКЪ Шумберак Somberek, Мађарска